

Oplæg af Morten Stræde ved symposiet, VANDKAMP 29. august 2019

Store udfordringer. Små løsninger

Som indledning kan jeg ikke lade være med at nævne en oplevelse, der fik mig på de tanker, jeg her vil prøve at videregive - med lægmandens usikkerheder og begrænsede viden om det her enorme emne.

For et års tid siden var Landskabsudvalget i Kerteminde for at se på de udfordringer den stigende vandstand giver, og de foreslåede løsninger på problemet. Der var tale om et væv af både offentlige og private interesser, af snitflader mellem private grundejere og kommunens ansvar for at sikre borgernes værdier, så man kunne forhindre jævnlige oversvømmelser af bymidten. Der blev talt om både diger og slusesystemer kombineret med mure. Og der blev talt meget om hvem, der havde ansvaret både økonomisk, praktisk og æstetisk. Kerteminde er næppe så forskellig fra andre steder i landet.

Stående syd for byen på en sti, der løber langs stranden – en slags dige med et noget uklart, rumligt forløb, var det pludselig tydeligt, hvordan man kunne gribe problemet an i den helt store skala – nemlig i den skala som problemet har. I stedet for en række mindre, sideordnede tiltag, som på hver sin måde skulle løse vandets problem, viste Kertemindebugten selv, hvordan man med ét stort greb kunne samle initiativerne, så de gav æstetisk mening – og samtidig den nødvendige beskyttelse. Bugten udgør et næsten perfekt bueslag med centrum ude i Kerteminde bugt. Et bueslag, der kunne strække sig fra Lundsgaard Gods syd for byen, til bakkerne nord for den. Med den rigtige radius, ville bueslaget beskytte de små sommerhuse langs kysten syd for byen, skære havnen, og fortsætte til højedraget nord for byen. Een stor figur – et stort og klart bueslag - synlig og tydelig for den gående eller cyklende, og med mulighed for at indoptage alle de forskellige tiltag, der er nødvendige for at sikre byen.

Vandene stiger. Det er alle efterhånden klar over. Det har de gjort før. Men det sker radikalt nu, og lige nu synes alle at kunne se det med det blotte øje. Uroen breder sig. Hvert regnskyl eller pålandsvind med store bølger rejser straks et billede for det indre blik, hvor fastlandet kæntrer og synker i havet. Vi ser os selv drukne som dem, der ikke fik plads på Noahs Ark.

Tidens modeord UTRYGHED, bliver trukket af stalden både tidligt og silde. For vi er ikke bange, bare utrygge. Hvis vi virkelig var bange, skulle vi nok tage nogle radikale valg for at ændre situationen. Men vi er kun utrygge. Let foruroliget. Det skal nok gå. Det hele. Bare vi spiser lidt mindre kød, flyver lidt mindre til de varme lande, køber os en ny bil, der kører marginalt længere på literen end den gamle, og ikke mindst bygger og konstruerer os ud af problemerne.

Det er forståeligt, at den første reaktion på en umiddelbar trussel mod det fælles rum, og værdierne deri, må være akut. "Vi må skynde os at redde, hvad reddes kan-" synes at være mantraet for den indsats. Det kan give en masse hovsaløsninger. Næste trin må og skal være en besindelse på det større perspektiv. For hvor nyttige er små løsninger på lokale problemer med vandets indtrængen. Og vi må tænke over, hvilke ændringer i vores liv løsningerne giver. Ikke mindst fordi det ser ud til, at der endnu er lidt tid til at ændre på kursen.

Vi må ændre vores adfærd, når vi bygger i landskabet. Ikke bare for landskabets skyld, men i lige så høj grad for at undgå de meget store værditab og kommende retssager om tab ved stormflod, stormvejr og andet ekstremvejr, der er et af resultaterne af menneskets skalten og valten med natur og landskab i en hidtil uset størrelsesorden.

I den sammenhæng må vi også overveje grundigt, hvordan vores antropocæne indgreb ser ud. Bidrager beskyttelsen til en forbedring af landskabets udseende, eller er de bare æstetiske katastrofer i stor skala. For det er uomtvisteligt, at vi har et stort ansvar for at viderebringe et landskab, der kan rumme både menneskenes mangeartede aktiviteter, og samtidig være et selvberørende naturligt og æstetisk system. Skjern Å kunne være et meget tidligt eksempel på, hvilke følger der kommer af en ændring i bevidstheden om, hvordan vi forholder os til natur. Først naturligt forløbende, med masser af lave, fugtige enge. Siden en kanal til afvanding af engene med okkerudfældning i Ringkøbing Fjord til følge. Og til sidst igen et reetableret vandsystem. Meget store ændringer af det fælles landskab, som har fundet sted som følge af en ændret bevidsthed.

Vi har vænnet os til, at løsningen på samfundets problemer begynder og ender med den enkelte. Vi får det også at vide hele tiden. Jeg ser det som en slags individualisering af de globale problemer. Individets adfærd kan kun være en mindre del af løsningen. Den individualisering frikøber de samfundskræfter, der arbejder i så stor en skala, at det rent faktisk har globale konsekvenser. Når privatiseringen er det umiddelbare svar, bliver løsningerne få, små og utilstrækkelige. Løsningens skala skal svare til problemets skala. Så det er ikke nok, at vi som privatpersoner skruer lidt på vanerne og forbruget. Vi må forvente, at der skabes lovmæssige rammer, der kan koble alle initiativerne sammen.

Albert Einstein sagde engang, at man ikke kan løse et problem med den samme logik, der har skabt det. Hvis vandets og temperaturens stigning skal mindskes, vil det kræve en fundamental ændring i vores forhold til det landskab, vi lever i, og en ændring af den logik, vi omgås det med.

Der er tre slags vand, der påvirker landskabet. Det er grundvandet, regnvandet og havenes stigende vandstand. Det fortæller os, at det ikke er muligt at løse problemet med det stigende antal vandskader ved at spærre vandet ude. Vandets Maginotlinje er ikke en mulighed. Ligesom den militære Maginotlinje heller ikke var det i Frankrig efter første verdenskrig. For vandet løber ind på os fra undergrunden, fra himlen og fra havet. Det giver store problemer for beboere i byerne, i lavningerne, og langs de kyster, hvor vandet æder sig ind. Men det er kun den konkrete del af problemet.

Det underliggende problem, som vandet afslører er, at vi siden industrialismen har opfattet natur og landskab som terræn. Det vil sige en viljeløs topografi, der ved menneskets snilde og teknologi kan beherskes. Og som altid vil underordne sig det teknologiske menneske. Hver enkelt af os er med mediernes mellemkomst efterhånden udstyret med et globalt nervesystem. Vi kan bogstaveligt talt mærke på egen krop, at isen smelter i Arktis og tørken breder sig i Sahel. Eller det seneste eksempel: Afbrændingen af regnskoven i Amazonas. Det kan give afsæt til en ny fornemmelse for naturen, og i sidste instans for landskabet, som vi er en del af. Hvis vi da ikke stikker hovedet i busken, og bare håber at det hele går over.

Når man nu ikke kan afspærre sig ud af problemerne, er det måske tid til at se på en ny måde, på forholdet mellem det beboede landskab og de naturkræfter, der til stadighed påvirker det.

Andre steder i verden, hvor vandet – og andre naturfænomener - er en mere akut, nærværende betingelse, end vi har været vant til, har man lært at indordne sig efter forholdene. Dermed bliver skaderne mindre. Det muliggør, at det almindelige liv kan foregå så uhindret som muligt med et minimum af besvær. Huse på pæle, flydende byer, byggematerialer der passer til klimaet, midlertidige bosættelser osv. er alle sammen udtryk for en viden om, at naturen er større end hver enkelt, og at vi må indordne os under dens regime.

Der er i hvert fald to grunde til, at vi må se på samvirket mellem landskabet – både det grønne og det blå – og vores udnyttelse af det. Den ene grund er, at der er mening i at beskytte de samfundsværdier, der er i fare for at blive ødelagt. Men den anden grund er nok så vigtig – og måske vigtigere for vores overlevelse, end beskyttelsen af de konkrete samfundsværdier: Vi må beskytte landskabets ret til at være landskab, herunder at landskabet frembyder modstand mod vores udnyttelse af det – og vi må tillægge den modstand værdi. Det gælder, uanset om det er det blå eller det grønne landskab.

I billedkunsten arbejder vi ind imellem med benspænd, både af teknisk og af begrebslig art. Mange af de benspænd stammer fra en erkendelse af, at fysisk materiale gør modstand mod at blive manipuleret. Materialets modstand kan bruges som anledning til, at et kunstnerisk- eller et arkitektonisk udtryk får en særlig karakter. Det er udtryk for en meget tæt forbindelse mellem kunstnerens hensigt og vilje, og hvad materialet tillader. Måske kunne vi bruge den indfaldsvinkel i vores omgang med landskabet.

Det er en meget gammeldags og stivnet bevidsthed, der insisterer på at fortsætte med en udnyttelse af det ubebyggede landskab efter gamle teknologiske parametre. Og det viser sig igen og igen, at der skal mere og mere til for at fastholde et status quo.

Vandet er måske det benspænd, der skal til, for at vi for alvor får øje på landskabets betydning for bosætningen. En ændret praksis på det område vil i hvert fald få konsekvenser for byernes og landskabets æstetiske udseende, og for vores liv i dem. For hvordan ser bygninger ud langs en havn, som er opført med viden om, at de ind imellem står med fødderne i vand? Og hvordan ser et boligområde ud, som må regne med skiftende vandstande? Det ser næppe ud som de developerprojekter fra fx Københavns Nordhavn, der viser lejligheder på havnekanter, med vandet som et roligt soppebassin 1 meter fra stuegulvet. Det er projekter, der næsten er skabt til en strøm af erstatningssager og kompensationer som følge af stormflod. Eller til krav om hovsaløsninger i form af mure og diger til beskyttelse af det, der blev bygget uden at tage stedet i agt.

Hvordan ser et landskab ud, som respekterer, at der er steder, der ikke kan bebygges, eller som kun kan bebygges med midlertidige bebyggelser? Man kan forestille sig at ekspansionen af det bebyggede rum bliver afløst af en tilbagetrækning fra de udsatte arealer. Altså en situation hvor landskabet som udgangspunkt bliver læst, forstået og svaret af et byggeri, som tager i agt, at naturen er en kraft, man er nødt til at regne med som andet end udsigt og herlighedsværdi. Det er formodentlig det, vi er nødt til, imens der arbejdes på mere varige ændringer.

Moderniteten – den periode vi lever i - er præget af en dynamisk tanke, hvis grundlag er, at det meste flyder og kan skiftes ud i en kontinuerligt ændrende situation. Den anden side af det moderne er det stik modsatte, nemlig en statisk, teknologisk beherskelse. Den har været dominerende i lang tid på bekostning af den "flydende" bevidsthed, og har overdøvet den dynamiske side. Både samfund og økonomi er indrettet på den stabilitet, som beherskelsen og

teknologien lover. Det gør det svært at få øje på det nye, som dynamiske situationer giver mulighed for.

Det er åbenbart vanskeligt at få øje på naturens processer, som uanfægtet fortsætter uden for muren, under betondækket og bag diget. Vandet bliver billedet på en mulig katastrofe, selvom både varme, tørke og vind, insektdød og økologisk forarmelse har samme destabiliserende potentiale.

Teknologierne til begrænsning af de materielle skader findes allerede. Men det er måske enklere at tage naturens processer i agt, og finde herligheden ved et landskab, der er bebygget på en ny måde. Hvor bebyggelsen i sig selv fortæller om landskabets beskaffenhed, og hvor byernes huse placeres, så de ikke ødelægges hver gang vandet presser sig på.

Et er, at vi kan finde løsninger på de akutte klimatiske ændrings pres på vores landskab og på bosætningen i landskabet.

Et andet er, hvordan de løsninger ser ud, og hvilken holdning, der ligger bag dem. Det er vigtigt, at de meget store indgreb i landskabet, som må til, hvis værdierne skal reddes på kort sigt, får en udformning, som bliver en berigelse af udsigt, landskab og horisont på langt sigt. Det har været muligt i andre perioder og med andre kæmpe anlægsarbejder. Man kan bare tænke på jernbanernes aftegning af landskabet og senere motorvejenes meget overvejede linjeføring – inklusive broerne. Det er muligt, men skalaen må være stor. Og det må den æstetiske bevidsthed også.

Vi ved fra militærhistorien, at en krig altid forsøges udkæmpet med den forrige krigs teknologi og bevidsthed. Jævnfør Maginotlinien, som den tyske værnemagt bare gik udenom i 1941. Samme historie viser også, at den, der først ændrer strategi og teknologi i en ny retning, står stærkest.

Der er ikke noget nyt i, at naturen slår tilbage. Når det omsider bliver et politisk tema, er det fordi bebyggelse og bosætning har gnavet sig så langt ind på de områder, hvor det før blev anset for uklogt at bygge, at enhver afvigelse fra normaltilstanden straks truer materielle værdier. Det er altså endnu ikke udtryk for en nys opstået naturbevidsthed, eller udtryk for, at vi giver os hen til tilværelsens ustyrlige processer. Det er snarere det modsatte: At vi med afsæt i en bedaget bevidsthed, prøver med gammelkendte teknologier at beherske ændringerne, og minimere deres indflydelse på vores livsrum og livsholdning, så livet kan fortsætte uforstyrret. Eller sagt på en anden måde: Lædersofaen er vigtigere end landskabet.

Man kan håbe – og arbejde for – at ændre bevidstheden fra den statiske, teknologiske bevidsthed til en mere dynamisk, innovativ og æstetisk bæredygtig bevidsthed. Det vil landskabet, og alle os der bor i det, have glæde af.

For Albert Einstein havde nok ret, da han - som tidligere nævnt - mente, at problemer ikke kan løses med den samme bevidsthed og teknologi, der frembragte dem.